

С. М. Гололобов, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри івент-менеджменту та соціальних комунікацій Відокремленого підрозділу «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»

Л. В. Антонова, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри обліку і аудиту факультету економічних наук Чорноморського національного університету імені Петра Могили

ПРІОРИТЕТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СИСТЕМИ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

У статті здійснено теоретичне осмислення ролі та значення культурологізації освіти як вектору державної політики у сфері культури та надання практичних рекомендацій щодо її активізації. Визначено феномен культури, який полягає у тому, що будучи окремою сферою життєдіяльності людини і країни, вона пронизує абсолютно всі інші сфери. Узагальнено зміст таких понять як «культура», «державна політика у сфері культури», «культурологізація освіти», «компетентність». Здійснено історіографічний нарис процесу культурологізації освіти. Розкрито значення культуровідповідності освіти, культурної функції освіти, загальнокультурної компетентності здобувачів освіти, явища соціалізації та інкультурації. Визначено місце вищої освіти у багатоаспектному процесі культурологізації освіти. Зазначено цілі загальнокультурної навчальної дисципліни у закладах вищої освіти. Обґрунтовано необхідність масштабної та комплексної роботи з культурологізації освіти на основі забезпечення необхідної загальнокультурної компетентності кожного здобувача освіти. Визначено, що в умовах ґартування національно-культурного духу культурологізація освіти має постати у центрі уваги управлінського, освітньо-педагогічного та соціокультурного середовища. Доведено необхідність розроблення ґрунтовної програми реалізації та розвитку культурологізації освіти як частини довгострокової стратегії розвитку української культури. Обґрунтовано актуальність культурологізації безперервної освіти у контексті інноваційного розвитку. Розкрито адаптаційну функцію регіонально-краєзнавчого аспекту культурологізації освіти. Визначено, що наявність загальних знань про культуру, її регіонально-краєзнавчий аспект у представника органів публічної влади має бути однією з вимог до майбутнього кандидата на державно-управлінську чи, адміністративну посаду.

Ключові слова: публічне управління, вища освіта, безперервна освіта, державна політика у сфері культури, загальнокультурна компетентність, інкультурація, інноваційний розвиток, культурологізація освіти, регіонально-краєзнавчий аспект культурологізації освіти, соціалізація.

S. M. Hololobov, L. V. Antonova. Priorities of public administration for the development of the education system in the context of the transformation of state policy in the sphere of culture

The article substantiates the relevance of the study of culturalization of education as a vector of state policy in the field of culture. An analysis of the latest research and publications was carried out. A theoretical understanding of the role and significance of culturalization of education as a vector of state policy in the field of culture was carried out and practical recommendations for its activation were provided. The phenomenon of culture is defined, which consists in the fact that, being a separate sphere of human and country life, it permeates absolutely all other spheres. The content of such concepts as “culture”, “state policy in the sphere of culture”, “culturalization of education”, “competence” is summarized. A historiographic sketch of the process of culturalization of education was carried out. The meaning of cultural appropriateness of education, cultural function of education, general cultural competence of education seekers, phenomena of socialization and inculturation are revealed. The place of higher education in the multifaceted process of culturalization of education is determined. The goals of the general cultural educational discipline in higher education institutions are indicated. The relevance of culturalization of continuous education in the context of innovative development is substantiated. The adaptive function of the regional and local studies aspect of culturalization of education is revealed. The prospects of further theoretical and practical explorations in this direction have been determined.

Key words: public administration, higher education, continuous education, state policy in the field of culture, general cultural competence, inculturation, innovative development, culturalization of education, regional and regional aspects of culturalization of education, socialization.

Постановка проблеми. Воєнно-політичні та суспільно-економічні виклики з якими зіштовхнулася Україна на сучасному етапі свого національного державотворення, вкрай загострили соціальні аспекти життя абсолютно усіх верств українського населення. Водночас, саме у цих архіскладних умовах сьогодення особливо яскраво проявляється роль та усвідомлюється значення культури у процесах національно-патріотичного відродження,

становлення громадянського суспільства, гуманізації, визнання національних і загальнолюдських цінностей та ідеалів.

Культура як сукупність результатів соціальної діяльності людей, як динамічна система відтворюваних цінностей та програм людської поведінки, закріплених у знакових системах та наділених смислами, розглядається як головний рушійний чинник сучасного суспільного розвитку. Культура визначає якість соціального середовища. Через механізми історичної самоорганізації вона виробляє передумови для формування освітнього, художньо-естетичного, інформаційного простору як умови соціалізації та саморозвитку особистості. Усе це у своїй сукупності створює підстави для вдосконалення людського капіталу, тобто тих соціально-громадянських властивостей, активних життєвих установок, духовних запитів громадян країни, які, у свою чергу, здатні впливати на культуру, надаючи їй розвитку суспільно значущі цілі та сучасні смисли. Тільки така взаємодія культури та людського капіталу здатна породжувати у сучасних умовах «суспільство знань». Поза таким розумінням ролі культури та державної політики у сфері культури будь-які перетворення та реформи стають малоефективними, зводяться переважно до інституційних зусиль «зверху», які не торкаються способу життя, суспільної свідомості, рівня культурного розвитку та освіти значної частини населення [1].

В умовах сучасних викликів українському суспільству та загрози національній безпеці України актуалізуються проблеми необхідності видозміни державної політики у сфері культури, яка б у своїй стратегічній перспективі відповідала обраному вектору розвитку української держави та забезпечувала б піднесення національно-патріотичного духу нашого народу і становлення свідомого молодого покоління нової генерації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дане дослідження має інтердисциплінарний характер і здійснювалося на межі таких дисциплін, як: освіта, культурологія та державне управління. Представлена робота базується на працях таких вітчизняних та закордонних дослідників, як: Балакшин А. [2], Валицька О. [3], Звягінцева М. [4], Іжикова Н. [5], Каган М. [6], Ковальчук Л. [7], Коломієць О. [8], Конік М. [7], Мосолова Л. [9], Оніщук В. [10], Ортега-і-Гассет Х. [11], Роганова М. [12], Савінков В. [1], Флієр А. [13].

На підставі існуючих воєнно-політичних, цивілізаційно-культурних, освітньо-виховних, національно-історичних, інформаційно-пропагандистських викликів які постали на сучасному етапі розвитку українського суспільства сьогодні існує гостра потреба в активізації державної політики у сфері культури, одним із актуальних векторів якої вбачається культурологізація освіти.

Метою статті є теоретичне осмислення ролі та значення культурологізації освіти як вектору державної політики у сфері культури та надання практичних рекомендацій щодо її активізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Культура – багатоаспектне та поліфункціональне явище, що відображає соціально-історичну різноманітність людей, етносів, соціальних груп. У кризовому суспільстві культура виступає соціальною константою, гарантом збереження людського потенціалу як суб'єкта соціальної пам'яті та творчої діяльності.

У сучасній літературі нараховується майже 1000 різноманітних визначень поняття «культура». Важливим є виявлення у наявних варіаціях того загального і константного, яке і може слугувати основою інтегрального її розуміння. У даній роботі під культурою ми розуміємо і специфічно людський, надбіологічно вироблений «спосіб діяльності»; і історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил та здібностей людини, виражений у типах і формах організації життя та діяльності людей, у їх взаємовідносинах, а також у створюваних ними матеріальних та духовних цінностях; і сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого і збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти [14].

Культура є універсалізованим явищем. Її універсалізація відображає об'єктивний процес «окультурення» всіх сфер суспільства. Культура не є локальним утворенням, вона пронизує абсолютно всі без виключення сфери життєустрою суспільства та всі види діяльності людей: культура землеробства та культура перекладу, культура мови та культура поведінки, культура спілкування та політична культура, моральна культура та фізична культура тощо. Важко назвати хоч одну з форм чи видів людської діяльності, яка б не могла і не мала б бути «окультурена». У цьому полягає функціональне призначення культури як форми олюднення та гуманізації всіх соціальних процесів. У даному значенні культура виходить за межі локального (особливого) утворення суспільства: вона універсальна та всепроникаюча [2].

Як факт феномен культури, його фундаментальне антропологічне значення залишаються незрозумілими як для багатьох працівників галузі освіти, так і для представників різних владних структур та масової громадської думки. Примітивний редукціонізм, зведення культури лише до культурно-просвітницької діяльності, до сфери дозвілля та розваг активно підтримуються засобами масової інформації впливаючи на людську свідомість. Тим часом розуміння культури як специфічного способу буття людини – грандіозного та суперечливого, у єдності всіх його духовних, матеріальних та художніх форм, закономірностей культурних процесів, стратегій

розвитку – сьогодні надзвичайно важливе. Жити у культурі і нічого про неї не знати – злочинно, бо у цьому випадку кожна дія людини може виявитися і виявляється – руйнівною для культури, – зазначає Ю. Солонін [9].

Отже, феномен культури полягає у тому, що вона є не лише відокремленою сферою суспільного життя, а й пронизує увесь «соціальний організм». Культура проникнута у всю соціальну та державну сфери й суттєво впливає на їх фундаментальні засади.

Непорушною умовою збереження незалежності держави, її стабільності та самоцінності виступає державна політика у сфері культури. Виробляючи та здійснюючи систему заходів теоретичного, економічного, організаційного характеру в цій сфері державні органи повинні усвідомити, що культура – влада духовна, яка спрямована на забезпечення гідного життя людей.

Опираючись на законодавче визначення поняття «державна політика у сфері культури», яке трактує її як нормативно-правову, регуляторну (адміністративну, економічну, фінансову) та публічну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що спрямована на забезпечення культурних потреб громадян відповідно до пріоритетів суспільного розвитку [14]; ми пропонуємо розглядати державну політику у сфері культури як специфічний спосіб діяльності тріади взаємопов'язаних між собою компонентів: людей, владних структур та інститутів громадянського суспільства, що спрямований на забезпечення оптимального функціонування та розвитку сфери духовного життя. Вважаємо, що державна політика у сфері культури виходить за межі духовного виробництва і розглядається як явище культурного життя, яке має свої особливості, пов'язані з живим безперервним культурним процесом, спрямованим на адаптацію минулих результатів до соціокультурних реалій сучасності на основі ситуації, що постійно змінюється.

Однією із складових державної політики у сфері культури є освітня складова, яка за сучасних умов українського сьогодення актуалізує один із векторів державної політики у сфері культури – культурологізацію освіти.

Сьогодні є гостра необхідність формування державної політики у сфері культури, яка б базувалася на культурологічному аспекті освіти, гармонізації процесів культурної ідентифікації та культурного різноманіття. Тенденції та перспективи розвитку освіти не можна розглядати лише крізь призму потреб економіки: необхідний та доцільний перехід від економікоцентризму до культуроцентризму. До перших культурно-освітніх завдань належить підвищення загального рівня освіти з урахуванням культурологічного аспекту освіти, який сприяє «переходу від людиновитратної до людинозберігаючої еволюції» [5].

Суттєві інноваційні зрушення, інформатизація усіх сфер життєдіяльності людини і суспільства, чергове поглиблення інтеграційних та глобалізаційних процесів, системна криза, яка із початком XXI сторіччя охопила політичну, соціально-економічну та інші сфери багатьох країн світу, сучасні геополітичні виклики та збройна агресія перевели культуру та її складову – освіту в якісно новий стан [7]. Із цього приводу М. Каган слушно зазначав, що людство вступило у таку фазу свого розвитку, коли від кожного народу, кожної держави, кожного типу культури й кожної особистості вимагаються невідомі всій попередній історії самосвідомість та розуміння внутрішньої сутності цієї нової, безпрецедентної соціокультурної ситуації... Природознавство, природничі та технічні науки, математичні розрахунки тощо є лише складовими певного системного цілого, в якому природне буття нерозривно пов'язане із людським, матеріальне із духовним, макрокосмічне із мікрокосмічним, загальнолюдське із особистісним. Пізнання цього зв'язку і стає життєво важливим для людства завданням, гуманітарною за своєю суттю задачею. Адже її розв'язання залежить безпосередньо не від знань людини, що відображають закони буття, а від її позиції відносно іншої людини [6, с. 64–65].

Один із варіативних напрямів вирішення окреслених вище проблем – культурологізація освіти через розширення викладання культурологічних дисциплін та виховання здобувача освіти як «людини культури».

Поняття «культурологізація освіти» було запроваджено А. Флієром у 2000 р. у його монографічному виданні «Культурологія для культурологів». Під цим поняттям автором розумілося введення елементів систематизованого культурологічного знання в усі системи як загальної, так і спеціальної освіти, а також підготовка фахівців-культурологів, орієнтованих на вирішення відповідних освітніх завдань [13, с. 91]. Це стратегічно вірне положення й досі реалізується у недостатній мірі.

Конституювання самої науки про культуру на зламі XX–XXI століть відбувалося бурхливо та продуктивно. У цьому процесі можна виділити активність вивчення багатьох проблем фундаментальної теорії культури, осмислення світової та вітчизняної культурної спадщини, особливу увагу до вивчення регіональних культур та локального різноманіття культурного розвитку, проблем державної політики у сфері культури. Сьогодні культурологія є сфера знань, що склалася, яка дає особливий погляд на світ людини та процес соціокультурного розвитку людського суспільства [9].

Загальний характер сучасної ситуації в Україні вимагає активізації процесів культурологізації освіти. Означену тенденцію не можна вважати архівною, адже ще на початку 90-х років XX-го століття у пострадянській педагогічній літературі з'являється все більше статей про необхідність гуманізації, гуманітаризації та культурологізації освіти. Саме у цей час до навчальних програм закладів вищої освіти було введено гуманітарну дисципліну, метою якої є інтеграція існуючого знання про культуру – культурологію, а у закладах загальної середньої освіти

з'явився предмет «Світова художня культура». Однак до кінця 90-х років ХХ-го століття період культурологізації змісту освіти практично нівелювався, про що свідчили нові освітні стандарти.

Сьогодні один із аспектів культурологізації освіти виявився у введенні у державні освітні стандарти (державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти) загальнокультурної компетентності, що є цілком обґрунтовано, адже глибокі зміни, які відбуваються практично у всіх сферах життєдіяльності людини та суспільства на початку третього тисячоліття, змушують під новим кутом теоретико-практичного зору поглянути на традиційні основи та сенс людського існування. Перед молодим поколінням країни стоїть гостра проблема визначення світоглядних позицій та вибору духовних цінностей, що неможливо поза межами світової культури та всесвітнього цивілізаційного процесу. Вважаємо, що формування загальнокультурної компетентності здобувачів освіти у позанавчальний час відбуватиметься ефективніше у разі реалізації таких основних умов: створення системи позанавчальної діяльності, спрямованої на формування загальнокультурної компетентності; розроблення організаційного та методичного забезпечення формування загальнокультурної компетентності; залучення здобувачів освіти до практичної діяльності, орієнтованої на оволодіння загальнокультурною компетентністю тощо.

Вибір Україною європейського вектору свого розвитку ставить перед вітчизняною освітою принципово нові завдання. Виходячи саме із європейського досвіду, сьогодні ми визначаємо результат освіти через оволодіння її здобувачами низки компетентностей, що формуються у процесі освіти. Під компетентністю ми узагальнено розуміємо здатність здобувача освіти діяти з урахуванням отриманих знань.

Необхідність введення в освітній процес ключових компетентностей (key competencies), як найбільш універсальних за своїм характером та ступенем застосування, була озвучена на симпозіумі «Ключові компетентності для Європи» у Берні у 1996 році за програмою Ради Європи [15]. На симпозіумі відзначалася значущість набуття ключових компетентностей здобувачами середньої освіти для успішної роботи та здобуття надалі вищої освіти. Також наголошувалося, що формування ключових компетентностей визначається соціальним середовищем, у зв'язку з чим для кожної країни їх перелік може бути різним. На симпозіумі було виділено п'ять ключових блоків компетентностей:

- політичні та соціальні компетентності;
- компетентності, що належать до володіння усним та письмовим спілкуванням;
- компетентності, пов'язані із виникненням інформаційного суспільства;
- компетентності навчання протягом усього життя;
- компетентності, пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві (толерантність, прийняття відмінностей, плюралізм думок, повага до інших та здатність ладнати із представниками інших культур, мов та релігій) [15].

На нашу думку провідне місце у зазначеному вище переліку компетентностей має займати саме культурна компетентність, що означає, за визначенням А. Флієра, умовно достатню ступінь соціалізованості та інкультураності індивіда у суспільстві, який дозволяє йому вільно розуміти і варіативно інтерпретувати весь доробок повсякденних (неспеціалізованих) знань, а частково і спеціалізованих, але таких, що увійшли у звичайний ужиток та становлять норму загальносоціальної ерудованості людини у даному середовищі [13, с. 92]. Саме тому серед основних завдань сучасної освіти мають активніше виділятися такі аспекти культурологізації освіти як: соціалізація – ознайомлення здобувачів освіти із принципами та нормами існуючого громадського порядку, залучення у процес їх сприйняття та засвоєння; інкультурація – включення здобувачів освіти до системи смислів, цінностей, регуляцій, зразків поведінки тощо, прийнятих у даній культурі.

Потреби сучасного суспільного розвитку припускають не лише вироблення професійних навичок, а й найповніший розвиток культурних компетентностей. У межах інноваційного розвитку сьогодні освічена людина – не та, хто багато знає і навчена технологіям та операційним навичкам роботи у певній сфері громадського виробництва. Освічена людина – це людина, що володіє «образом світу», співвіднесеним із її власними здібностями, цілями та цінностями; це людина рідної культури, ідентифікована до неї, здатна не лише адаптуватися (приспособуватися) до наявного соціуму, але й вільно орієнтуватися у ньому, захищатися від його негативних впливів, творчо і вільно діяти у ньому [3, с. 20].

У даному випадку, на думку А. Флієра, мова йде про необхідність комплексного навчання людини найтривіальнішої та водночас найекзотичнішої з усіх існуючих професій – професії повноцінного члена суспільства. Дослідник вважає, що головною небезпекою для країни є передусім інтелектуальна криза національної самосвідомості та повна неадекватність розуміння самого феномена культури та її соціальної ролі у збереженні суспільної стабільності. На його думку полем сьогоднішнього «генерального контрнаступу», безумовно, стане галузь освіти, де й розгорнуться головні «битви» між «світлом культури» та «темрявою соціальної деградації» [13].

Адекватність освіти існуючим та перспективним запитам суспільства, її культуровідповідність є однією із ключових проблем сучасної освіти. Говорячи мовою синергетики, освіта має бути «атрактором» культури, тобто тим, що дістане із багатовікового людського досвіду та актуалізує у ньому найбільш позитивне, що зробить сучасника життєздатнішим [9]. Усвідомлення цього у соціокультурній ситуації сьогодні вимагає

осмислення нових пріоритетів і виділення смислових домінант у сучасній освіті, вдосконалення її змісту та організації з акцентуацією на активну пізнавальну діяльність. Навчальний процес, таким чином, стає, з одного боку, особистісно орієнтованим, а з другого – залучаючим здобувачів освіти до досягнення смислів і логіки культурного розвитку.

У межах даних концептуальних побудов, що наголошують на необхідності вивчення культури як домінанти соціального життя, освіта може розглядатися як сукупність культурних текстів, оволодіння якими дає можливість індивіду відчувати та усвідомити особисту причетність до тієї чи іншої культури. Освіта як соціокультурний феномен покликана сприяти усвідомленню людиною власної приналежності як до світової та вітчизняної культури, так і до певного соціуму. Вона має сприяти поступовому включенню індивіда до суспільства як повноправного учасника соціального процесу; допомогти не лише опанувати певні навички і знання, а й засвоїти норми і цінності як ті, що прийняті в його соціальній групі, так і загальнолюдські. Будь-яка держава чи суспільство забезпечує розвиток освіти відповідно до тих стандартів, цінностей та ідеалів, які є типовими або панівними для даного соціуму. Формування світоглядних установок є однією із підстав та необхідних умов соціального відтворення. Зміни у змісті освіти та підходах до її реалізації безпосередньо пов'язані з динамікою соціально-економічних, політичних та культурних трансформацій суспільства загалом [4].

Означені положення мають усвідомлюватися не лише працівниками галузі освіти, а й керівництвом країни, що задає основні вектори сучасного соціокультурного розвитку. У межах існуючого явища глобалізації одним із основних завдань державної політики у сфері культури має постати збереження етнічних культурних традицій та підтримка заснованої на них народної творчості, збереження етнокультурного розмаїття як одного із значних джерел професійної культури та важливої складової етнонаціональної ідентичності. Ця теза підкреслює значимість етнокультури у процесах формування не лише загальної, а й професійної культури особистості.

Особливе місце у культурологізації освіти відводиться вищій освіті. Відомий іспанський філософ і культуролог Х. Ортега-і-Гассет у своїй фундаментальній праці «Місія університету» яка є класичним дослідженням, що присвячене вивченню вищої освіти як специфічної культурної та соціальної практики писав що, університет, насамперед, уособлює вищу освіту, яку має здобути «середня людина». «Середню людину» потрібно зробити, перш за все, людиною культурною, помістити її нарівні з часом. Таким чином, первинна та центральна функція університету – це викладання головних культурно-значимих дисциплін... Потрібно зробити із «середньої людини» гарного фахівця. Поряд із навчанням культурі, університет – засобами, інтелектуально більш тверезими, безпосередніми та ефективними – навчає студентів бути гарними медиками, гарними суддями, гарними викладачами математики чи історії [11]. За дев'яносто років, що минули з моменту виходу цієї книги, ідеї, викладені у ній, не лише не втратили своєї значущості, а й з урахуванням сучасних реалій сьогодення стали ще актуальнішими.

Таким чином, становлення «середньої людини» як фахівця та професіонала нерозривно пов'язане з його культурними орієнтаціями, і вища освіта надає молодому поколінню простір для професійного зростання, інтеграції у цілісну систему знань про світ і власне буття, допомагає орієнтуватися у складній, постійно змінній картині соціальних відносин. Культурологізація саме вищої освіти сприяє більш осмисленій самоідентифікації майбутнього фахівця, розвитку творчої, здатної адаптуватися до сучасних умов особистості, дозволяє визначити своє місце у межах культурної традиції, надає отриманим знанням та навичкам цілісності. Соціокультурне «самовідчуття» сприяє особистому духовно-інтелектуальному зростанню, допомагає підвищити рівень власної соціальної значущості, що важливо для молодого людини незалежно від її наукових та ділових інтересів [4].

Вища освіта має остаточно перестати бути тільки професійною, вона має постати елементом загальної культури людини і суспільства. Моделюючи цілісний образ випускника закладу вищої освіти – інтелігента, учені єдині у тому, що молодий фахівець має бути, перш за все, людиною культури, тобто вільною, гуманною, духовною особистістю, орієнтованою на цінності світової та національної культури, здібною до творчої само-реалізації у світі культурних цінностей, до етичної саморегуляції та адаптації у соціокультурному середовищі, що змінюється [12].

У практиці вищої освіти у загальному вигляді стверджується практично повсюдно необхідність реалізації принципу безперервності освіти. Так, наприклад, у «Всесвітній декларації про вищу освіту для XXI століття: підходи та практичні заходи» мета освіти формулюється як безперервний розвиток особистості, орієнтованої на константні духовно-моральні цінності, розвиток вільного творця, суб'єкта цілепокладання та цілесвідчення протягом усього його життя. У Декларації стверджується, що система вищої освіти має забезпечувати підготовку людей, здатних постійно вдосконалювати, а іноді й радикально змінювати сферу своїх професійних умінь та знань, що неможливо без внутрішніх стимулів, без внутрішньої цілеспрямованості. Отже, і сучасна система безперервної освіти повинна не лише забезпечувати можливість ефективної перепідготовки фахівців, а й сприяти формуванню у них потреби у вдосконаленні своїх знань та вміння самонавчатись. Професійне самовиховання – це передусім самодіяльність. Вона спрямована на усвідомлення та розуміння свого стану, положення у контексті професійних та соціальних обставин, виявлення протиріч між наявними можливостями продуктивного їх освоєння та бажаним рівнем розвитку. На цій основі фахівець приймає рішення про самоперетворення, самозміну за

індивідуальним сценарієм професійного саморозвитку та стратегією власного життєвого шляху [16]. У контексті цього безперервна освіта має бути культурологізованою.

Актуальність культурологізації безперервної освіти постає у контексті інноваційного розвитку, а саме – стратегії інноваційного прориву, яка передбачає суттєву активізацію інноваційних процесів, інтелектуальний розвиток людського капіталу, перехід до системної генерації інноваційних ідей, поширення і використання знань. У межах стратегії інноваційного прориву особливо виокремлюється її найвищий рівень – стратегія науково-технологічного прориву. Саме така стратегія має впроваджуватися під час інноваційної реструктуризації національної економіки, зокрема в її наукоємних галузях. Реалізація стратегії науково-технологічного прориву є багатоплановим завданням, яке не може бути вирішене без професійної підготовки кадрів нової формації, які опанували та спроможні запровадити інноваційні підходи в практичній діяльності [17]. Однією із засад інноваційного розвитку виступає гуманізація і культурологізація освіти загалом, та безперервної освіти зокрема.

Погоджуємось із думкою М. Звягінцевої [4] відносно того, що інтегруючи роль у межах напряму підготовки будь-якого профілю має виконувати комплекс загальногуманітарних дисциплін. У зв'язку із цим дослідником сформовано загальнокультурні цілі відповідних курсів: 1) сформувати у здобувачів освіти уявлення про специфіку картини світу, що склалася в суспільстві; 2) допомогти орієнтуватися у культурному середовищі сучасного соціуму; 3) брати участь у діалозі культур, що проходить на різних рівнях; 4) долучитися до загальнолюдських цінностей; 5) освоїти духовний та художній досвід минулого та сьогодення; 6) викликати потребу розібратися у глибинних смислових засадах власного буття та культури людства загалом [4, с. 45].

У межах інноваційного типу розвитку особливе місце відводиться молоді, яка сьогодні все активніше залучається до політичних та соціальних процесів, іноді не цілком усвідомлено. Цим вміло користуються різного роду маніпулятори суспільною свідомістю, використовуючи природне прагнення молодого покоління до динамічності життя, зміни себе і світу навколо. У зв'язку із цим стає очевидною необхідність розробки концептуальних підходів і довгострокової стратегії роботи з культурологізації (інкультурації, соціалізації) молодого покоління, що включає всі ступені освітньої системи. Ігнорування культурних підстав освіти призведе її до неминучого краху [4].

Отже, культура, будучи антропологічним феноменом, може зберігатися, передаватися та розвиватися лише зусиллями самої людини. Саме тому виховання та навчання як культурні процеси мають за головну мету людину, в образі якої інтегруються всі здобутки культури у визначеному історичному періоді. Людина культури як суб'єкт, здатна засвоювати, критично оцінювати та перетворювати соціокультурний досвід, виокремлювати із цінностей культури особистісні змісти, проєктувати та освоювати нові зразки культурного буття, є загальною метою виховання та навчання культурологічного спрямування. В існуючих умовах розвитку освіти принцип культуровідповідності доповнюється принципом культуротворчості який спонукає особистість до культурного саморозвитку, визнання її творчих потенцій, здібностей у міру свого культурного розвитку до самостійного вибору культурних цінностей, самовизначення у культурі та творчої самореалізації [12, с. 131].

Демократичний розвиток українського суспільства, підвищення якості життя населення є неможливими без випереджального розвитку культури і її освітньої складової, яка забезпечує зростання знань, умінь, організованості та духовності громадян.

Культура – явище архіскладне і багатогранне, яке включає у себе творчу діяльність людства в усіх сферах буття та свідомості, що базується на засвоєнні раніше набутого досвіду та спрямована на подальше перетворення природи, суспільства та самої людини. Причетність до культури допомагає кожній молодій особі виробити власну життєву позицію, усвідомити морально-етичні зв'язки з людьми та суспільством в цілому, підвищити інтелектуальний рівень. При цьому культура стає внутрішнім змістом особистості [8, с. 38].

У науковому дискурсі останніх років використовуються такі поняття як: культурно-освітній простір, культурологічний підхід в освіті, культурологічний аспект освіти та ін., що у своєму загалі характеризують процес культурологізації освіти. Це явище проявляється у введенні культурологічного знання у всі сегменти освіти з метою формування культурної компетентності особистості [13], її індивідуальної та професійної культури; не зводиться до предметоцентризму; передбачає осмислення та проєктування освітнього процесу з урахуванням традицій та актуальних тенденцій культури. У дидактиці ця ідея виражена у принципі культуровідповідності, який розуміється як навчання, виховання та організація життя підростаючого покоління у контексті культури. Культурологізація освіти припускає створення комунікативно-орієнтованого освітнього простору, що передбачає занурення здобувачів освіти у контекст загальнолюдської культури, різних мов та способів діяльності [10]. Отже, культурологізація освіти сьогодні стає однією із таких архіактуальних для науки проблем, які можуть вирішуватися тільки на засадах пошанування загальноприйнятих людських цінностей, культурного плюралізму, діалогу культур, усвідомлення єдності духовного, соціального, гуманітарного та культурологічного аспектів розвитку світу, людини і людства.

Причина низки проблем у галузі освіти, які виникли останніми роками (як проєкція проблем у державі), у певній мірі полягає у тому, що культурологічні аспекти навчальних дисциплін не використовуються у повному

обсязі. Сущільне визначення культурної функції освіти для підвищення її якості залишається сьогодні вкрай проблематичним, оскільки комплексний механізм входження культури в освіту ще не є досить розвиненим. Освітня криза – це не лише наслідок збройної агресії, пандемії, спричиненої коронавірусною інфекцією (COVID-19), складної соціально-економічної ситуації, а й наслідок різноаспектного та швидкоплинного розвитку культури та неспроможності сучасної освіти у повній мірі «помістити» у собі культуру. Самозміна освіти з урахуванням культурологічного аспекту вбачається сьогодні єдиною можливістю, щоб залишитися у полі культури. Отже культура, гуманізація та гуманітарне мислення виступають взаємопов'язаними системоутворюючими поняттями, дозволяючи представити культурологізацію освіти як шлях, який забезпечує перспективний розвиток усіх ступенів сучасної освіти [12].

Існуючий нині соціокультурний простір чітко вирізняє необхідність осмислення процесів взаємозв'язку освіти і культури, посилення культуроємності навчання та виховання. У сучасних суспільних умовах зі зміною морально-ціннісних орієнтацій надважливим є усвідомлення молодим підростаючим поколінням країни необхідності та значущості освоєння культурного простору. Культурологізація освіти розвертає до «обличчя культури» всі освітні складові, і людину як творця культури та суб'єкта, здатного до культурного самовдосконалення. Розглядаючи освіту як складову культури, що живиться нею, з одного боку; і впливає на її збереження та трансляцію через людей, з іншого; – культурологізація освіти забезпечує її піднесення до загальноприйнятних людських цінностей та ідеалів культури. Виходячи з цього, освіта має носити культуровідповідний характер, адже завдяки сучасній освіті здійснюються такі важливі соціокультурні функції, як: соціалізація та інкультурація.

У сучасному українському суспільстві необхідно розгорнути масштабну та комплексну роботу з культурологізації освіти, виявити особливу турботу про забезпечення необхідної загальнокультурної компетентності кожного здобувача освіти, яка є базовою для будь-яких професійних компетентностей. На сучасному етапі національного державотворення у межах якого оновлюється українська свідомість та гартується національно-культурний дух культурологізація освіти має постати у центрі уваги керівництва країни, освітньо-педагогічного та соціокультурного середовища. На часі постає необхідність розроблення ґрунтовної програми реалізації та розвитку культурологізації освіти в сучасній Україні, яка має стати органічною частиною довгострокової стратегії розвитку української культури.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проблема культурологізації освіти передбачає і осмислення тези про те, що культурологізація освіти реалізується не лише у системі загальної та професійної освіти; навчальна роль притаманна й іншим суб'єктам: державі в особі її органів, некомерційним організаціям, засобам масової інформації тощо. Важливе місце у процесі навчання ми відводимо сім'ї, адже першими педагогами дітей є їх батьки.

У тематичній чинній нормативно-правовій базі України, а саме у Законі України «Про освіту», Законі України «Про культуру», Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», Законі України «Про державну службу» відсутні положення щодо культурологізації освіти. Вважаємо що наявність загальних знань про культуру, її регіонально-краєзнавчий аспект у представника органів публічної влади має бути однією з вимог, якій кандидат на державно-управлінську, адміністративну посаду зобов'язаний відповідати.

Регіонально-краєзнавчий аспект культурологізації освіти виконує адаптаційну функцію. На нашу думку всебічно пізнавати новий край та знайомитися із особливостями регіональної культури обов'язково мають прийїжджі з інших далеких місцевостей, внутрішньо-переміщені особи, переселенці тощо. Це сприятиме впевненому відчуттю такої категорії людей у культурно-побутовому просторі регіону що їх прийняв. Для цього їм необхідно познайомитись з історією, культурою краю – місця нового проживання-перебування, тобто, пройти культурологічну адаптацію. Без даного ознайомлення неможлива їхня акультурація, інакше вони так і залишаться чужинцями, причому з власної вини. Саме так, за допомогою регіонально-краєзнавчого аспекту культурологізації освіти, можна наблизити переселенців до культури краю, м'яко «занурити» їх у новий побут, зблизити з місцевими жителями та допомогти увійти до їхньої спільноти.

У зв'язку із вищеозначеним, у контексті даного дослідження перспективними напрямками подальших теоретико-практичних досліджень вважаємо такі: роль та значення варіативних суб'єктів культурологізації освіти; удосконалення нормативно-правової бази сучасної України у контексті культурологізації освіти; культурна складова добору кандидатів на публічну службу; регіонально-краєзнавчий аспект культурологізації освіти.

Список використаних джерел:

1. Савинков В. *Коммуникативные стратегии становления и развития современной культурной политики России: социологический анализ: автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра соц. наук: спец. 22.00.06 «Социология культуры (социологические науки)»*. М.: Моск. гос. гуманитар. ун-т им. М. А. Шолохова. 2011. 52 с.
2. Балакшин А. *Культурная политика: теория и методология исследования: автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра философ. наук: спец. 24.00.01 «Теория и история культуры»*. Н. Новгород: ВГАВТ. 2004. 60 с.

3. Валицкая А. Новая школа: культуротворческая модель. Монография. / А. П. Валицкая, под ред. проф. В. В. Макаева. СПб. : изд. РГПУ им. А. И. Герцена. 2005. 146 с.
4. Звягинцева М. Общекультурные компетенции как основа профессионального образования. За качественное образование: материалы форума. С.: Сарат. гос. мед. ун-т. 2017. С. 40–46.
5. Ижигова Н. Теоретико-методологические основания современной культурной политики: автореф. дисс. на соискание науч. степени докт. филос. наук: спец. 24.00.01. «Теория и история культуры». СПб.: ПетрГУ. 2011. 47 с.
6. Каган М. Перспективы развития гуманитарного знания в XXI веке. Личность. Культура. Общество. М. 2005. Вып. 4 (28). С. 60–70.
7. Ковальчук Л., Коник М. Культурологічна спрямованість як ознака високого рівня професіоналізму викладача вищої школи. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2009. Вип. 25. Ч. 1. С. 197–205.
8. Коломієць О. Культурологічні аспекти професійної підготовки майбутнього фахівця. Катедра Universum: електрон. зб. наук.-попул. пр. з історії, археології, інформ. та архівної справи. 2021. Вип. 2. С. 38–40.
9. Мосолова Л. О Культурологизации образования. *Гуманитарные проблемы современной цивилизации*. 2006. № 1. С. 121–122.
10. Онищик В. Культурологизация как актуальная тенденция современного образования. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*. 2009. № 1 (3). С. 110–111.
11. Ortega y Gasset. J. Misión de la Universidad y otros ensayos sobre educación y pedagogía. Madrid: Revista de Occidente. 1999. P. 11-79.
12. Роганова М. Культурологічні основи педагогічної освіти. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2018. № 6 (87). С. 127–133.
13. Флиер А. Культурология для культурологов. М.: Акад. проект. 2000. 496 с.
14. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (Дата звернення: 14.10.2022 р.).
15. Council of Europe: Symposium on “Key competencies for Europe”: doc. DECS/SC/Sec. (96) 43. Bern, 1996.
16. Гребенникова В., Никитина Н. Непрерывное образование как культурно-историческая проблема. *Вопросы философии*. 2014. № 4. С. 79–83.
17. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України ; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К.: НАДУ. 2011. Т. 2: Методологія державного управління / наук.-ред. колегія: Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с.

References:

1. Savinkov, V. (2011). Kommunikativnye strategii stanovlenija i razvitija sovremennoj kul'turnoj politiki Rossii: sociologicheskij analiz [Communicative Strategies for the Formation and Development of Russia's Modern Cultural Policy: A Sociological Analysis]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. M.: Moscow State University for the Humanities named after M. A. Sholokhov [in Russian].
2. Balakshin, A. (2004). Kul'turnaja politika: teorija i metodologija issledovanija [Cultural Policy: Theory and Methodology of Research]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. N. Novgorod: VGAVT [in Russian].
3. Valickaja, A. (2005). *Novaja shkola: kul'turotvorcheskaja model'* [New school: cultural model]. SPb. : edition of the RSPU named after A. I. Herzen [in Russian].
4. Zvjaginцева, M. (2017). Obshhekul'turnye kompetencii kak osnova professional'nogo obrazovanija [General cultural competencies as the basis of vocational education]. Proceedings from: *forum "Za kachestvennoe obrazovanie" – forum «For quality education»*. P. 40–46. Saratov: Saratov State Medical University [in Russian].
5. Izhikova, N. (2011). Teoretiko-metodologicheskie osnovanija sovremennoj kul'turnoj politiki [Theoretical and methodological foundations of modern cultural policy]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. SPb.: PetrSU [in Russian].
6. Kagan, M. (2005). Perspektivy razvitija gumanitarnogo znanija v XXI veke [Prospects for the development of humanitarian knowledge in the XXI century]. *Lichnost'. Kul'tura. Obshhestvo – Personality. Culture. Society*, 4 (28), P. 60–70 [in Russian].
7. Koval'chuk, L. & Konyk, M. (2009). Kul'turolohichna spriamovanist' iak oznaka vysokoho rivnia profesionalizmu vykladacha vyschoi shkoly [Cultural orientation as a sign of a high level of professionalism of a higher school teacher]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serija pedahohichna – Bulletin of Lviv University. Pedagogical series*, 25, P. 197–205 [in Ukrainian].
8. Kolomiets', O. (2021). Kul'turolohichni aspekty profesijnoi pidhotovky majbutn'oho fakhivtsia [Cultural aspects of professional training of the future specialist]. *Katedra Universum – Universum Department*, 2, P. 38–40 [in Ukrainian].
9. Mosolova, L. (2006). O Kul'turologizacii obrazovanija [Culturalization of education]. *Gumanitarnye problemy sovremennoj civilizacii – Humanitarian problems of modern civilization*, 1, P. 121–122 [in Russian].
10. Onishchik, V. (2009). Kul'turologizacija kak aktual'naja tendencija sovremenno obrazovanija [Culturologization

as an actual trend of modern education]. *Aktual'nye problemy gumanitarnykh i estestvennykh nauk – Actual problems of the humanities and natural sciences*, 1 (3), P. 110–111 [in Russian].

11. Ortega y Gasset, J. *Misión de la Universidad y otros ensayos sobre educación y pedagogía*. Madrid: Revista de Occidente. 1999. P. 11–79 [in Spanish].

12. Rohanova, M. (2018). Kul'turolohichni osnovy pedahohichnoi osvity [Cultural foundations of pedagogical education]. *Dukhovnist' osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka – Personal spirituality: methodology, theory and practice*, 6 (87), P. 127–133 [in Ukrainian].

13. Flier, A. (2000). *Kul'turologija dlja kul'turologov [Culturology for culturologists]*. M.: Academic project [in Russian].

14. Pro kul'turu: Zakon Ukrainy vid 14 hrudnia 2010 roku № 2778-VI [On culture: Law of Ukraine dated December 14, 2010 No. 2778-VI] Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> [in Ukrainian].

15. Council of Europe: Symposium on “Key competencies for Europe”: doc. DECS/SC/Sec. (96) 43. Bern, 1996 [in English].

16. Grebennikova, V. & Nikitina, N. (2014). Nepreryvnoe obrazovanie kak kul'turnoistoricheskaja problema [Continuing education as a cultural and historical problem]. *Voprosy filosofii – Questions of Philosophy*, 4, P. 79–83 [in Russian].

17. Kovbasiuk, Yu., Surmin, Yu. & Nadolishnij, P. (2011). “*Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia : u 8 t.*” [Encyclopedia of Public Administration: in 8 vols], vol. 2: Methodology of public administration, National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine, 692 p. [in Ukrainian].